

НОВІ ПОХОВАННЯ З ТЕРИТОРІЇ ПІВДЕННОГО МАЙДАНУ ЛІТОПИСНОГО МІСТА ГУБИН У 2012 Р.

У статті висвітлено результати наукового відкриття влітку 2012 року давньоруських поховань на території укріпленої південної частини Губинського городища.

Ключові слова: літописне місто Губин, городище, розкопки, поховання.

Упродовж липня – початку серпня 2012 року археологічна експедиція КПНУ імені Івана Огієнка проводила розкопки на території південної укріпленої частини Губинського літописного городища, умовно названої у польовій документації як Південний майдан, площа якого (без валів і ровів) 1.5 га [1, с.17; 4, с.96]. Зазначимо, що дослідження цієї частини здійснено за участю автора. Матеріал, який археологічно отримано знаходиться ще в стадії камерального вивчення. Вводячи у науковий обіг частину цього матеріалу, автор щиро дякує досліднику В.І. Якубовському, за наукову консультацію і допомогу в систематизації матеріалу та за дозвіл опублікувати інформацію стосовно поховань, розташованих на площі ділянок XLIV і XLV.

Для ясності зазначимо, що розкопом 2012 року охоплено 316,4 кв. м площі в центральній та південно-східній частині південного укріпленого майданчика городища. У межах розкопу відкрито 15 поховань (рис. 1), з яких 14 поховань зафіксовано на площі ділянки XLIV та 1-е на площі ділянки XLV. Причому ділянка XLIV, складаючи південний край розкопу, поздовжньо спланована по лінії схід-захід та охоплює площу 116,4 кв. м. Її південно-західний кут знаходиться на відстані 19.40 м ділянки XLIII, дослідженої у 2011 р.

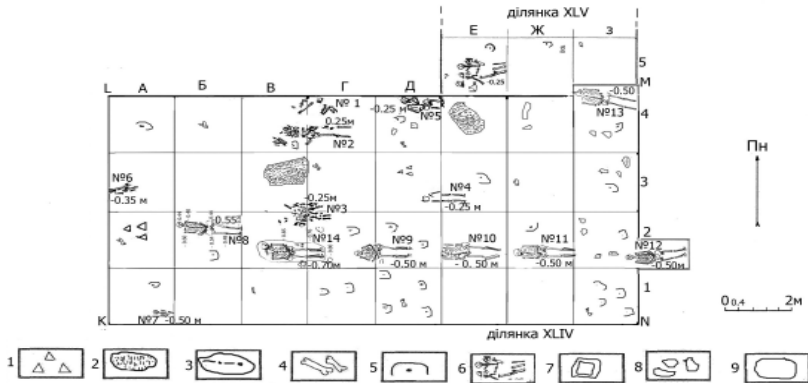

Рис. 1. Ситуаційний план давньоруських поховань на площі ділянки XLIV (за В. І. Якубовським). 1 – давньоруська кераміка; 2 – сліди попелу; 3 – сліди обмазки; 4 – тваринні кістки; 5 – знахідки виготовлені з металу; 6 – кістяк; 7 – плитка; 8 – камінь; 9 – контури поховальної ями

Поховання досліджено на різних глибинах давньоруського культурного шару: №№ 1-6, 15 на глибині 0,22-0,25 м, №№ 7-14 – відповідно 0,50-0,70 м. Виділяється поховання № 14, яке на відміну від інших, виявлено у могилярній ямі. Кістяки більшості поховань досліджено у випростаному положенні на спині горілиць, ноги витягнуті. Положення рук похованих на могилярнику визначено в районі живота і таза. Кістки поховань №№ 1, 3, 6 сильно порушені в результаті земляних робіт, здійснених у першій половині ХХ ст.

На площі ділянок XLIV і XLV, на глибині залягання поховань, зібрано фрагменти давньоруських горщиків XII-XIII ст. Кераміку простежено у різних місцях досліджених ділянок, але поза межами відкритих поховань. Поховання супроводжувалися також цвяхами – могили №№ 2, 8, 9, 11, 15, двома бронзовими гудзиками відповідно – №№ 12, 13 та уламком керамічної плитки № 14. Характерним є також те, що поховання перекривали собою трипільський шар.

Характеристику поховань автор подає нижче.

Поховання № 1 відкрито під трав'яним покривом (квадраті 4 – В, Г) біля північного борта ділянки XLIV на глибині 0,22 м від сучасної поверхні. Кістки похованого сильно порушені оранкою, яка тут проводилась в ХХ ст, через що орієнтація їх не визначена. Речовий інвентар відсутній.

Поховання № 2 знаходилось на відстані 0,40 м на південь від поховання № 1 у квадраті 4 В, Г. Орієнтація праху західна, руки схрещені у районі таза. Довжина кістяка 1,90 м. Череп напівзруйнований. Простежено лише рештки верхньої та нижньої щелепи. Відсутніми виявилися також і тазостегнові кістки. В районі кістяка знайдено цвях. Обриси могилярної ями не визначаються.

Поховання № 3 знайдено на глибині 0,25 м від сучасної поверхні у квадраті 2-В, Г, за 2,20 м на південь від поховання № 2. Більшість кісток порушено і поламано, череп та кістки лівої руки відсутні, через що орієнтацію кістяка не з'ясовано. Поруч з похованим простежено незначні фрагменти обмазки, інших речей не знайдено.

Поховання № 4 зафіксовано на межі квадратів 3 – Д, Е (ділянка XLIV) на глибині 0,22 м, за 3,10 м на схід від поховання № 3. Череп похованого роздушений, ребра взагалі відсутні. Кістки ніг і таза зорієнтовано на схід. Руки схрещені у районі тазу. Біля кістяка речей не виявлено.

Поховання № 5 досліджено біля північного борта ділянки XLIV у квадраті 4-Д. Глибина залягання кісток 0,25 м від сучасної денної поверхні, на відстані 3,50 м на північ від поховання № 4. Череп кістяка повернуто на праве плече, грудна клітка з хребтом зміщена з нахилом до тазу. Кістки рук схрещено в районі живота. У районі плечей виявлено цвях, інших речей не було. Могилярна яма не простежується.

Поховання № 6 – дитяче. Виявлено біля західного борта ділянки XLIV. Глибина залягання кісток 0,35 м від поверхні. Орієнтація не простежується, оскільки анатомічний склад кісток сильно порушений. Череп роздушений, кістки правої ноги (стегнова і гомілака) та ліктьові кістки рук відсутні. Виявлено тільки плечові кістки. Причиною

такого явища є господарські роботи, що проводились на городищі у 50-х рр. XX ст. Біля похованої дитини речей не виявлено.

Поховання № 7 – дитяче. Відкрито за 4 м 10 см на південь від поховання № 6. Знаходиться біля південного борта ділянки XLIV на глибині 0,40 м від сучасної поверхні. Поховання здійснено у випростаному положенні на спині, головою на захід, руки схрещені в районі таза. Кістки ніг збереглися погано, присутня тільки ліва стегнова кістка. Контури могильної ями не простежуються. Поховання безінвентарне.

Поховання №№ 8, 9, 10, 11, 12, 14 фіксуються однорядною лінією у напрямку схід-захід, розташовуючись на дуже близькій відстані одне від одного.

Поховання № 8, крім могили №15, розчищено на ділянці XLIV, у квадраті 2-Б. Глибина залягання 0,50-0,65 м від сучасної поверхні. Кісткові рештки похованого знаходяться на різній глибині від сучасної поверхні. Зокрема, таз і частина хребта фіксуються нижче рівня черепа і ніг. Довжина кістяка 1,90 м. Похованого орієнтовано головою на захід, кістки рук схрещено в районі таза. Біля кісток виявлено цвях. Могильна яма не фіксується.

Поховання № 9 знайдено на межі квадратів 2 – Г, Д при глибині залягання – 0,50 м. Орієнтація кістяка західна, руки схрещені в районі живота. Довжина кістяка 1,70 м. Окрім цвяха, якого знайдено недалеко від ніг похованого, інших речей не трапилося. Контури могильної ями не простежуються.

Поховання № 10 відкрито за 1,10 на схід від поховання № 9, у квадраті 2-Е на глибині 0,50 м від сучасної поверхні. Поховання здійснено у християнському обряді. Руки зафіксовано вздовж тудуба. Кістяк відкрито обезголовленим. Контури могильної ями не фіксуються. Поховання без інвентарне.

Поховання № 11 розташовано за 0,75 на схід від поховання № 10, у квадраті 2-Ж на глибині 0,50 м. Кістяк (довжина 1,82 м) покладено згідно з християнським обрядом. Череп померлого повернуто на праве плече, руки знаходяться в районі живота. Біля поховання виявлено цвях. Обриси могильної ями не встановлюються.

Поховання № 12 відкрито у прирізці східного борта ділянки XLIV, за 1,60 м на схід від поховання №11. Глибина залягання 0,50 м від сучасної поверхні. Орієнтація західна. Руки схрещені в районі живота. Серед ребер похованого знайдено цвях, а в районі шиї – бронзовий гудзик у формі кульки.

Поховання № 13 – представляє могилу, відкриту за 5,10 м на північ від поховання № 12, у квадраті 4-3. За християнським обрядом кістки рук схрещено в районі тазу. Череп зміщено від шийних хребців у західному напрямку. В районі шийних хребців виявлено бронзовий гудзик кульковидного типу з округлим вухком. Контури могили не встановлюються.

Поховання № 14 відкрито у прямокутній ґрунтовій ямі розміром 2,05 x 0,9 м. Кути могили заокруглені. Глибина залягання кісток різна, тазові кістки зафіксовано нижче від голови і ніг. Поховання здійснено згідно християнських звичаїв. У момент дослідження че-

реп виявився звернутим на праве плече, руки схрещено у районі таза. У заповненні поховальної ями виявлено фрагмент плитки, уламки давньоруського посуду і фрагменти обмазки.

Поховання № 15 досліджено на площі ділянки XLV, у квадраті 5-Е, будучи зафіксованим на глибині 0,22 м від сучасного горизонту. Кістки сильно порушені, крім того, відсутня ліва стегнова кістка та ліктьові кістки рук. Череп трохи зміщений від тулуба у північну сторону. В районі кісток виявлено цвях.

Таким чином, наведені вище матеріали археологічних досліджень 2012 року, засвідчують значну кількість християнських поховань, зосереджених безпосередньо в центрі південної укріпленої частини Губинського городища. Впадає у вічі однорідність поховального обряду міського населення, що проживало на Губинському городищі. Причому складовою частиною означеного масиву поховань, були, на думку дослідника В.І. Якубовського, і 5 поховань, відкриті у 2010 польовому сезоні за 20 м на південний захід від поховання № 6 [3, с.104-106]. Археолог В.І. Якубовський переконаний, що нововідкритий могильник виник безпосередньо на території фортеці Губина у час облоги міста монголо-татарами [5, с.203]. На основі аналізу керамічного комплексу і, особливо, знайдох бронзових гудзиків, що мали поширення на Русі в XI-XIV ст. [2, с.155, рис. 61, 3-7], християнські могили слід датувати початком другої половини XIII ст.

Список використаних джерел:

1. Винокур І.С. Літописний Губин XII-XIII ст. Болохівська земля : за матеріалами археол. дослідж. 1997-2003 рр. : до 800-річчя Губина / І.С. Винокур, О.І. Журко В.П. Мегей, В.І. Якубовський. – К. ; Кам'янець-Подільський ; Хмельницький ; Старокостянтинів, 2004. – 208 с.
2. Седова М.В. Ювелирные изделия Древнего Новгорода (X-XV вв.) / М.В. Седова. – М. : Наука, 1981. – 194 с.
3. Тимків С.А. Нові дослідження поховань на території Губинського городища у 2010 р. / С.А. Тимків // Археологічні дослідження в Україні: здобутки і перспективи : зб. мат. міжнар. студ. археологічної конф. – Кам'янець-Подільський : ФОП О.В. Сисин, 2010. – 144 с.
4. Якубовський В.І. Скарби Болохівської Землі / В.І. Якубовський. – Кам'янець-Подільський : Медобори (ПП Мошак), 2003. – 158 с.
5. Якубовський В.І. З історії відкриття і дослідження могильника середньовічного міста Губина / В.І. Якубовський // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки / [редкол.: В.С. Степанков (відп. ред) та ін.]. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2012. – Вип.5: На пошану професора М.Б. Петрова. – С. 202-210.

The report highlights the results of archaeological fieldwork expedition Kamenetz-Podolsk National University of Ivan King James summer 2012 during excavations Hubynskoho settlement.

Key words: *archaeological research mound, excavations of burial.*

Отримано: 05.03.2013